

УДК 159. 9:316.47

О.Б. Тарнопольський, Г.А. Пальм

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Використання Інтернет-технологій стає все більш розповсюдженим і практично невід'ємним компонентом як фахової, так і нефахової підготовки студентів українських ВНЗ. Але досить мало наукових робіт розглядають педагогічні та методичні основи такого використання. Це особливо стосується педагогічних та методичних питань підготовки майбутніх психологів за допомогою засобів Інтернету. Метою цієї статті є розкриття та аналіз педагогічних і методичних особливостей використання Інтернет-технологій у викладанні однієї нефахової дисципліни («Англійська мова» – для професійного спілкування) і однієї фахової дисципліни («Загальна психологія») студентам напряму «Психологія». Аналіз проводився на основі практичного досвіду, що був накопичений у процесі викладання цих дисциплін студентам-майбутнім психологам у Дніпропетровському університеті ім. Альфреда Нобеля.

У випадку впровадження Інтернету в процес навчання англійської мови для професійного спілкування студентів II курсу напряму «Психологія» (коли викладається курс іноземної мови для спеціальних цілей) основою для такого впровадження послужило положення, висунуте J. Harmer [1, p. 146]. Він стверджує, що *Інтернет є невичерпним джерелом інформації* (особливо англомовної інформації, в чому і полягає його надзвичайна важливість для навчання англійської мови як іноземної). Мається на увазі як лінгвістична, так і, головне, предметна інформація за будь якою тематикою та напрямками. Така інформація може бути навчальною, але в основному вона є цілком автентичною, тобто підготовленою носіями мови для її носіїв.

Це дає можливість не тільки викладачам «вичерпувати» з Інтернету безмежну кількість автентичних матеріалів, що можуть використовуватися як навчальні, тобто добирати в Інтернеті автентичний зміст навчання. «Вичерпуванням» інформації через Інтернет-пошук за завданнями викладача (або цілком самостійно) можуть займатися і самі студенти, тим самим у багато разів підвищуючи свої контакти з мовою, що вивчається, і сприйняття цієї мови в комунікації через сприйняття та опрацювання різноманітних англомовних текстів в Інтернеті. Мабуть, непотрібно окремо і обговорювати важливість цього для навчання мови у професійних цілях, оскільки студенти отримують вільний доступ на фахових Інтернет-сайтах до величезної кількості автентичної професійної інформації, переданої засобами мови, що вивчається.

Даний напрямок використання Інтернет-технологій у навчанні іноземних мов також виділяється як один з головних і у роботі М. Warschauer, Н. Shetzer та С. Meloni [2], а також як головний у роботі В. Barrett та Р. Sharma [3]. Ці автори запропонували і досить чітку організаційну структуру використання Інтернету в навчальних курсах з іноземних мов. Вони розділили таке використання на два основні типи: *on-line* (ті, хто навчаються, працюють в Інтернеті безпосередньо на занятті) та *off-line* (ті, хто навчаються, працюють в Інтернеті позааудиторно, у більш відстроченому режимі, а на якихось наступних заняттях обговорюються результати Інтернет-пошуку).

За В. Barrett та Р. Sharma [3], типове *on-line* аудиторне заняття з використанням Інтернету безпосередньо на ньому доцільно будувати як таке, що складається з трьох основних стадій:

1. *Перед-комп'ютерна робота*: викладач дає необхідні пояснення, інструкції і ставить завдання щодо роботи в Інтернеті.
2. *Комп'ютерна робота*: кожен зі студентів займається роботою в Інтернеті, наприклад, розшукує інформацію у мережі.
3. *Після-комп'ютерна робота*: студенти на цьому ж занятті звітують щодо виконаної роботи, наприклад, обговорюють знайдену інформацію.

Організаційну форму *off-line* застосування Інтернету в курсах з іноземної мови В. Barrett, Р. Sharma [3, р. 38] рекомендують використовувати для проведення позааудиторного Інтернет-пошуку автентичних матеріалів, які в подальшому – тобто у відстроченому режимі на наступних аудиторних заняттях – використовуються для обговорень, проведення студентських презентацій, роботи над навчальними проектами тощо.

Наведені організаційні форми використання Інтернету в навчальному процесі можуть і повинні застосовуватися у мовних курсах, що проводяться у ВНЗ України, в тому числі в курсах іноземної мови для професійного спілкування, які орієнтовані на майбутніх психологів. Але можливою є і інша форма, яку не розглядали автори цитованої роботи. Вона полягає в тому, що *студенти проводять роботу в Інтернеті в основному на аудиторних заняттях, опрацьовують результати цієї роботи позааудиторно і, нарешті, в той чи іншій формі звітують про отримані результати у відстроченому режимі на наступних заняттях.*

Вигода такої організації саме для ВНЗ України полягає в тому, що вона дозволяє проводити саму роботу студентів в Інтернеті головним чином на заняттях в аудиторії – в одному з комп'ютерних класів даного вищого навчального закладу, оскільки практично в кожному ВНЗ України вони вже є. На позааудиторну роботу студентів в Інтернеті можна розраховувати лише обмежено. Комп'ютерні класи у ВНЗ (оскільки зазвичай їх не так вже й багато) часто перевантажені після занять, і студенти, користуючись тільки ними, нерідко просто не будуть встигати виконувати свої завдання у зазначений термін. Що ж стосується

до роботи студентів в Інтернеті за межами ВНЗ, то в значному обсязі на це також неможливо розраховувати. Хоча велика частина студентів має доступ до Інтернету вдома, але це все ж таки не всі з них, а направляти їх до різних Інтернет-кафе, де послуги платні, навряд чи припустимо.

Але навіть проводячи роботу в Інтернеті в основному на аудиторних заняттях, не слід очікувати, що це можна зробити на будь-якому з занять, коли викладач вважає потрібним. Зазвичай заняття з іноземних мов проводяться в аудиторіях без комп'ютерів і підключення до Інтернету. Заняття в комп'ютерних класах потрібно планувати заздалегідь для внесення їх у розклад, і навряд чи можливо сподіватися, що викладач отримуватиме можливість працювати зі своєю групою у комп'ютерному класі частіше ніж один раз на два, а то й на три тижні. Тому такі заняття в комп'ютерних класах, коли вони планово проводяться, доцільно цілком присвячувати тільки *перед-комп'ютерній* та *комп'ютерній роботі* (див. вище структуру типового заняття з використанням Інтернету), а *після-комп'ютерну роботу* раціонально виносити на наступні заняття у звичайних аудиторіях.

Виходячи зі сказаного вище, нами був запропонований та впроваджений своєрідний тип організації роботи в Інтернеті в курсі з англійської мови для студентів напряму «Психологія» – тип, який у найбільшій мірі відповідає реальним умовам навчання іноземних мов у немовних ВНЗ України. Згідно з розробленим підходом, студенти проводять цю роботу в основному на аудиторних заняттях у комп'ютерних класах, опрацьовують результати своєї роботи позааудиторно, а потім в той чи іншій формі звітують про отримані результати у відстроченому режимі на наступних заняттях, що проводяться у звичайних аудиторіях без комп'ютерів. Цей тип організації можна назвати *третім типом* у порівнянні з першими двома типами, запропонованими В. Barrett та Р. Sharma [3, р. 38]. Слід відзначити, що даний тип вимагає виділення у навчальному процесі спеціальних окремих занять на роботу в комп'ютерному класі, які проводяться періодично та регулярно – не рідше ніж один раз на три тижні, тобто, при стандартних двох двогодинних заняттях з іноземної мови на тиждень у більшості немовних ВНЗ, не рідше ніж як одне заняття з шести-семи.

Сказане зовсім не означає, що позааудиторний Інтернет-пошук, який проводиться студентами з метою, наприклад, знайти інформацію для підготовки якихось індивідуальних презентацій мовою, що вивчається, повинен зовсім бути вилученим з навчального процесу. Його наявність є обов'язковою, оскільки Інтернет-пошуку на аудиторних заняттях один раз на три тижня буде явно недостатнім для забезпечення тих, хто навчається, достатньою кількістю іншомовної фахової інформації для виконання всіх видів творчих завдань. Але тут доцільно вводити певні обмеження стосовно того, як часто відповідні завдання надаються студентам, щоб врахувати їх реальні можливості. В існуючих

умовах, мабуть, недоцільно давати домашні (позааудиторні) завдання на Інтернет-пошук частіше ніж один раз на один-два тижні.

Саме описаний підхід до організації навчання студентів-психологів англійської мови для професійного спілкування із застосуванням Інтернет-ресурсів був використаний при створенні підручника «Психологічні справи» – «*Psychological Matters*» (з грифом Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України) [4], на основі якого будується відповідний мовний курс у Дніпропетровському університету ім. Альфреда Нобеля. Підручник передбачає проведення принаймні кожного сьомого аудиторного заняття як заняття з Інтернет-пошуку на фахових (психологічних) англійськомовних Інтернет-сайтах. Протягом таких занять студенти виконують завдання, що подібні до наданого нижче:

Divide into groups of four students. Every group should find on the Internet one case study of psychotherapeutic problems (similar to those case studies that you were reading about and presenting in the last class period). You are required to inform your teacher what particular case your group is going to work on, so that all groups have different ones.

On the basis of the information found, prepare «a seminar of psychotherapists» for the next class. During the 15-minute seminar that each small group is going to conduct in the next class two students from that group will present the case: they will speak about the client's problem(s) and complaint(s) that s/he came with to the therapist. They will also discuss what real underlying causes of the problem(s) and complaint(s) were revealed during the first psychotherapeutic session. After that, the third student from the small group will ask the opinions of «colleagues» (all the other students from the class who are taking part in the «seminar») as to how the problem(s) should be dealt with (what the psychotherapist should do during the following sessions to help that particular client). When all the ideas are collected, the fourth presenter should inform what the course taken by the psychotherapist who described the case on the Internet site really was. The 15-minute seminar should finish with the discussion of the relative merits and demerits of the courses of treatment suggested by «the participants of the seminar» (students) and the psychotherapist who was actually dealing with the case [4, p. 222].

Крім аудиторних занять з Інтернет-пошуку, студенти повинні проводити його також позааудиторно принаймні після кожного четвертого заняття на основі розміщених у підручнику домашніх завдань. Це перетворює навчальну роботу в Інтернеті на регулярну, повністю обов'язкову і досить часту (таку, що займає до однієї третини навчального часу). В результаті сама система навчання англійської мови для професійного спілкування студентів-психологів перетворюється на систему так званого *змішаного навчання (blended learning* [5]), коли традиційна аудиторна та позааудиторна навчальна робота органічно сполучається з навчальною діяльністю в онлайн-режимі. Суттєві переваги такого підходу з точки зору підвищення якості та інтенсифікації

формування у тих, хто навчаються навичок та вмінь професійної англійської мовленнєвої комунікації були доведені експериментально [6].

Інший у порівнянні з описаним підхід був використаний для впровадження Інтернет-технології в курс фахової дисципліни «Загальна психологія». Аналіз більшості психологічних сайтів (україномовних та російськомовних) показав, що вони не можуть використовуватися як навчальні (це і не є їх метою) оскільки: 1) часто подають інформацію, досить далеку від наукової; 2) інформація не систематизована і не структурована за будь-яким принципом; 3) інформація «згорнута» до рівня шпаргалки. Численні бібліотечні сайти поруч із серйозними науковими працями також містять багато «біля наукових» джерел. В цій ситуації викладач має два варіанти методики роботи з Інтернет-технологіями: 1) використовуючи наявні ресурси, організувати роботу студентів з ними; 2) створювати власні комп'ютерні навчальні програми, структура яких відповідає б меті навчання у ВНЗ і структурі навчально-професійної діяльності студентів. При організації викладання дисципліни «Загальна психологія» ми обрали саме другий варіант – створення власного електронного підручника з цієї навчальної дисципліни. Починаючи роботу зі створення електронного підручника «Загальна психологія», ми одразу зіткнулися з низкою протиріч і проблем, вирішення яких знайшли втілення в кінцевому методичному продукті.

По-перше, електронна репрезентація навчального матеріалу (електронний конспект або слайд-конспект) передбачає, що студент отримує знання в готовому вигляді – у вигляді визначень, положень, схем. Але провідною потребою навчально-професійної діяльності студента ВНЗ є професійно-пізнавальна потреба, зміст якої складає пізнавальний інтерес, інтерес до умов і законів походження знання. Якщо теоретичне знання задається у готовому вигляді, це не сприяє його засвоєнню і розвитку науково-професійного мислення. тому що: а) якщо у студента є пізнавальний інтерес, отримання «готового» знання сприймається ним як нав'язане ззовні, і прагнення самостійно розібратися в проблемі буде реалізовуватися за межами навчального процесу; б) якщо у студента відсутній інтерес до теоретичного знання, введення понять у готовому вигляді веде до їх формального засвоєння.

По-друге, можливості електронного підручника значно обмежують особовий контакт студента з викладачем. Адже справжнє співробітництво, справжній діалог можливий там, де є «думка і ставлення до неї» (М.Бахтін). В аудиторії викладач усіма невербальними засобами повідомляє своє ставлення до інформації, яку передає вербально. У слухачів невербальні засоби слугують для подання зворотного зв'язку, на який можливо миттєво відреагувати. Кожний викладач психології знає, що при викладанні будь-якої теми те, що відбувається «тут-і-зараз» в аудиторії, може стати і ілюстрацією, і проблемною ситуацією, і засобом, і метою роботи.

По-третє, існують суттєві відмінності змісту і методики викладання теоретичних і прикладних дисциплін. Основною метою викладання дисципліни «Загальна психологія» є засвоєння студентами загальних закономірностей функціонування і розвитку психіки. Ця дисципліна має найбільший обсяг в навчальних планах підготовки психологів в університетах, розрахована на вивчення протягом чотирьох семестрів, закладає фундамент для подальшого вивчення студентами конкретних прикладних галузей психології. Зрозуміло, що заради реалізації принципу систематичності засвоєння знань необхідне виділення та утримання протягом всього періоду вивчення чіткого смислового «стрижня» курсу. Ми спиралися на те, що «курс загальної психології у логічному плані є розгортанням поняття діяльності в його соціокультурному сенсі і психологічному змісті. Це передбачає послідовну репрезентацію закономірностей розвитку (становлення) і функціонування психічних процесів, властивостей і станів як необхідних органів і знарядь власно людської, предметно-практичної перетворюючої діяльності» [7; 158].

Всі зазначені методичні проблеми ми намагалися подолати, створюючи електронний підручник «Загальна психологія» [8].

Підручник традиційно є основним видом навчальної літератури. Його відмінні особливості: підручник містить у стислому вигляді весь основний навчальний матеріал з дисципліни; підручник викладає зміст основних наукових понять у строгій системі, в їх суттєвих взаємозв'язках і взаємовідносинах; підручник не вичерпує всього наукового змісту навчальної дисципліни. Використання комп'ютерних технологій надає змогу створити підручник нового типу, який містить навчальний матеріал (конспект лекцій), наочний посібник (слайд-конспект), фрагменти навчальної та наукової літератури з теми, відомості про дослідників, які зробили вагомий внесок в дослідження тієї чи іншої проблеми, глосарій, навчальні завдання та контрольні тести. Перевагою такого підручника є те, що:

- 1) навчальний матеріал структурований за темами відповідно до програми дисципліни, тож студент не марнує часу, відшуковуючи необхідні дані в Інтернеті;
- 2) до цього матеріалу студент може звертатися під час підготовки до семінарських занять та екзаменів;
- 3) матеріали підручника може застосовувати викладач на занятті;
- 4) обсяг матеріалів підручника дозволяє організувати самостійну роботу студентів під керівництвом викладача над питаннями та темами, які не висвітлюються під час аудиторних занять;
- 5) навчальні завдання до кожної теми дозволяють перевірити уміння застосувати набуті знання на практиці;
- 6) зразки тестових завдань до кожної теми дозволяють перевірити рівень засвоєння навчального матеріалу.

Система гіперпосилань дозволяє легко орієнтуватися в матеріалах підручника. Наочність сприяє їх засвоєнню. Творчі завдання до кожного питання кожної теми дисципліни покликані формувати активність і самостійність в оволодінні знаннями.

Підручник містить 25 тем, розрахованих на вивчення протягом 1–4 семестрів навчання. Темі поєднані в 4 розділи, які відповідають кожному семестрові та містять такі загальні матеріали:

Вступ до розділу – з нього можна дізнатися, які основні теми та проблеми розглядатимуться під час вивчення розділу.

Конспект лекцій – конспективне викладення основного лекційного матеріалу розділу.

Плани семінарських занять містять питання для обговорення на семінарському занятті, теми рефератів, контрольні питання та завдання, літературу, яка рекомендується для підготовки до заняття.

Література до розділу – перелік основної літератури до всього розділу.

Крім цих загальних матеріалів кожен розділ містить матеріали окремих тем розділу (рис.1), а саме:

Вступ – у стислому вигляді розкриває зміст теми. Саме тут знаходиться «стратегічна задача» – проблема, вирішення якої стає можливим після вивчення всього матеріалу теми. Ця частина підручнику покликана актуалізувати пізнавальну потребу та задати «маршрут руху» до кінцевої мети вивчення теми.

Основні питання та поняття теми – містить план теми та основні поняття, зміст яких розкритий у глосарії.

Література – перелік основної навчальної літератури до теми.

Глосарій містить визначення основних понять теми.

Слайд-конспект у вигляді окремих слайдів наочно розкриває зміст теми.

Бібліотека – електронні джерела до теми: підручники та статті з наукових видань.

Дослідники – фотографічні зображення та короткі бібліографічні довідки про вчених, які зробили вагомий внесок у розробку проблеми, що вивчається.

Завдання – окремі творчі завдання до кожного питання теми, виконання яких сприятиме її самостійному опрацюванню та засвоєнню.

Підсумковий тест – зразки тестових завдань, які дозволяють студенту перевірити свій рівень засвоєння теми та в разі необхідності повернутися до повторного вивчення окремих питань.

Багато методичних питань, пов'язаних зі створенням електронного підручника, ми намагалися вирішити за рахунок авторського дизайну. Кожен файл містить певний ілюстративний матеріал, який є символом теми. Це дозволяє автору висловити власне ставлення до навчальної інформації та сприяє її свідомому засвоєнню.

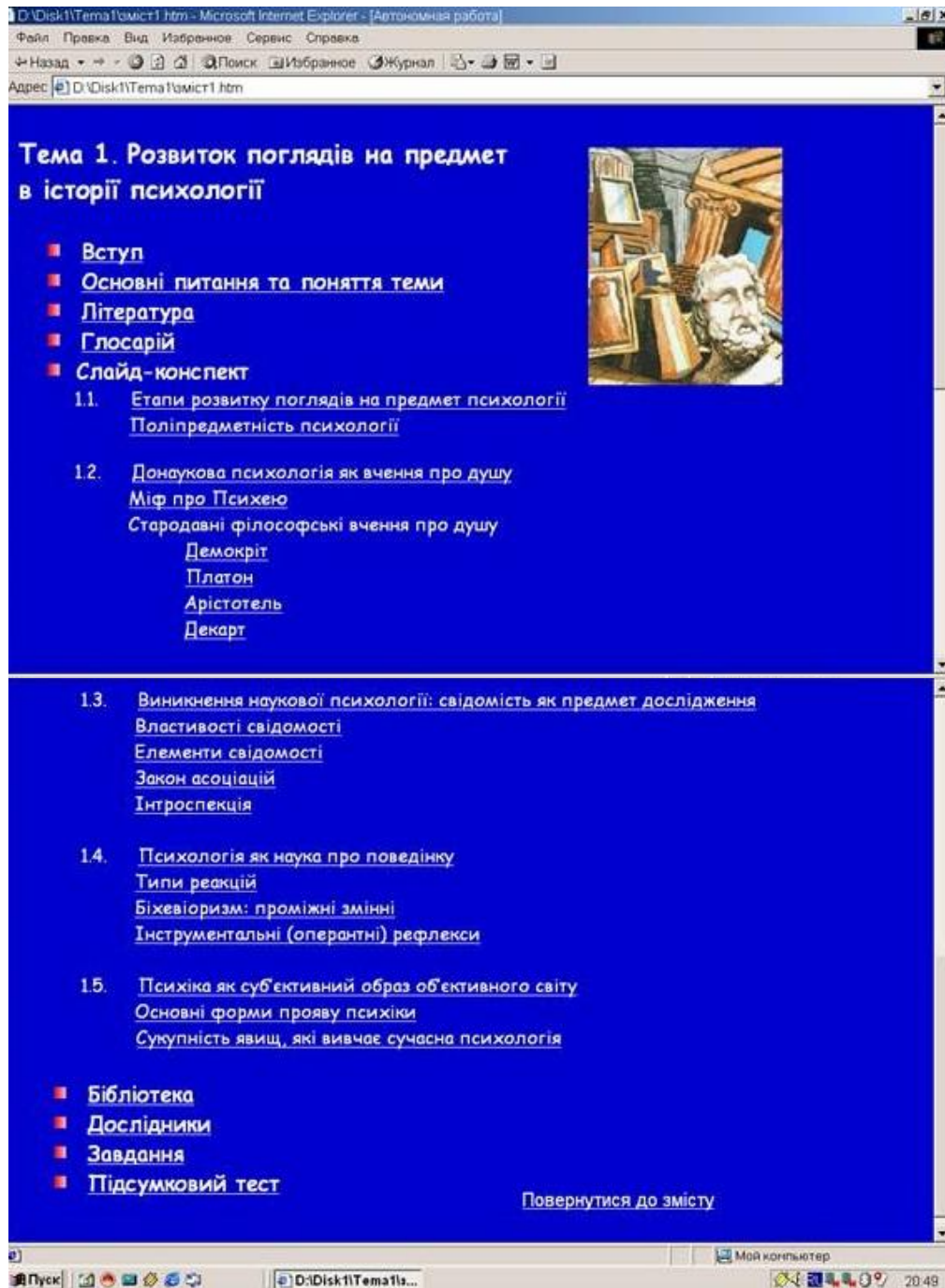

Рис.1. Зразок першої сторінки теми

Однаковий дизайн «наскрізних» файлів (вступ до теми, література тощо) дозволяє зберегти загальну структуру та реалізувати принцип систематичності навчання.

При розробці електронного підручника ми спиралися на основні принципи організації самостійної роботи студентів: методологічна змістовність матеріалу, що відбирався для самостійної роботи;

відповідність завдань «зоні найближчого розвитку» студентів; послідовність викладання матеріалу з урахуванням логіки предмету та психології засвоєння; відповідність обсягу матеріалу навчальним можливостям студентів; діяльнісна організація самостійної роботи студентів [9].

Досвід використання електронного підручника в процесі підготовки психологів довів його безсумнівну користь та ефективність.

Загальним висновком із всього сказаного вище може бути твердження про те, що впровадження Інтернет-технологій в процеси навчання різних дисциплін, які входять до програми підготовки психологів, може проводитися, використовуючи різноманітні шляхи та підходи. Але воно є не тільки можливим, а ще й абсолютно необхідним у викладанні як фахових, так і нефахових дисциплін, оскільки в усіх випадках підвищує якість навчального процесу та рівень навченості майбутніх фахівців у галузі психології. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямку є розробка шляхів впровадження Інтернет-технологій в інші навчальні курси, що включені до циклу підготовки студентів-психологів у вищій школі.

Загальним висновком із всього сказаного вище може бути твердження про те, що впровадження Інтернет-технологій в процеси навчання різних дисциплін, які входять до програми підготовки психологів, може проводитися, використовуючи різноманітні шляхи та підходи. Але воно є не тільки можливим, а ще й абсолютно необхідним у викладанні як фахових, так і нефахових дисциплін, оскільки в усіх випадках підвищує якість навчального процесу та рівень навченості майбутніх фахівців у галузі психології. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямку є розробка шляхів впровадження Інтернет-технологій в інші навчальні курси, що включені до циклу підготовки студентів-психологів у вищій школі.

Список використаної літератури

- 1. Harmer J.** The practice of English language teaching (3d ed.) / J. Harmer. – Harlow, Essex: Longman, 2001. – 371 p.
- 2. Warschauer M.** Internet for English teaching / M. Warschauer, H. Shetzer, C. Meloni. – Alexandria, VA : TESOL, 2000. – 176 p.
- 3. Barrett B.** The Internet and Business English / B. Barrett, P. Sharma. – Oxford: Summertown Publishing, 2003. – 198 p.
- 4. Психологічні справи (Psychological Matters).** Підручник з англійської мови для студентів напряму підготовки «Психологія». Книга для студента та Робочий зошит / [Тарнопольський О.Б., Кожушко С.П., Дегтярьова Ю.В. та інш.]. – К.: Фірма «ІНКОС», 2011. – 302 с.
- 5. Sharma P.** Blended learning. Using technology in and beyond the language classroom / P. Sharma, B. Barrett // Oxford: Macmillan, 2007. – 160 p.
- 6. Методика навчання англійської мови студентів-психологів.** Монографія / [О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко, Ю.В. Дегтярьова та

інш.]; за заг. та наук. ред. О.Б. Тарнопольського. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. університет імені Альфреда Нобеля, 2011. – 264 с.

7. Швалб Ю.М. Психологические модели целеполагания / Ю.М. Швалб. – К.: СтилоС, 1997. – 240 с.

8. Пальм Г.А. Методологические особенности разработки курса «Общая психология» в режиме дистанционного обучения / Г.А.Пальм // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Педагогіка і психологія. – 2005. – №11. – С.57-61.

9. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии / Б.Ц.Бадмаев. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 304 с.

Тарнопольський О. Б., Пальм Г. А. Організаційні аспекти впровадження Інтернет-технологій у процес підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах

У статті розглядаються організація навчального процесу з використанням Інтернет-технологій у курсах фахових та нефахових дисциплін, що включені до циклу підготовки студентів-психологів у вищій школі.

Ключові слова: підготовка майбутніх психологів, Інтернет-технології, фахові дисципліни, нефахові дисципліни.

Тарнопольский О. Б., Пальм Г. А. Организационные аспекты внедрения Интернет-технологий в процесс подготовки будущих психологов в высших учебных заведениях

В статье рассматривается организация учебного процесса с использованием Интернет-технологий в курсах специальных и неспециальных дисциплин, включенных в цикл подготовки будущих психологов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: подготовка будущих психологов, Интернет-технологии, специальные дисциплины, неспециальные дисциплины.

Tarnopolsky O. B., Palm G. A. Organizational Aspects of Introducing Internet-Technologies into the Process of Training Future Psychologists at Tertiary Educational Institutions

The article discusses the organization of teaching/learning process with using Internet-technologies in courses of majoring and non-majoring disciplines included into the programs of training for future psychologists at tertiary educational institutions.

Key words: training for future psychologists, Internet-technologies, majoring disciplines, non-majoring disciplines.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2012 р.
Прийнято до друку 28.09.2012 р.